

UNIVERZITA
MATEJA BELA

V BANSKEJ BYSTRICI

Stanislav Kološta

FORMOVANIE A PODOBY UČIACICH SA REGIÓNOV

2019

 BELIANUM

Schválila redakčná rada Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici ako vedeckú monografiu.

Editor

prof. Ing. Marta Orviská, PhD.

Recenzenti

Dr.h.c. prof. Ing. Tatiana Čorejová, Ph.D.

doc. Ing. Anna Vaňová, PhD.

doc. Mgr. Miroslav Šipikal, PhD.

Jazyková korektúra

PhDr. Margita Malinovská

Autor © Stanislav Kološta, 2019

Prvé vydanie.

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať bez súhlasu majiteľa práv.

Printed in Slovakia

ISBN (doplň referát vydavateľskej činnosti pri 1. korektúre)

OBSAH

CONTENT	4
ZOZNAM SKRATIEK.....	5
ÚVOD.....	6
1. VÝCHODISKÁ TEÓRIE UČIACICH SA REGIÓNOV	8
1.1. REGIÓN, REGIONÁLNY RAST, ROZVOJ A ROZDIELY	8
1.2. REGIONÁLNA POLITIKA A JEJ VÄZBY S UČIACIMI SA REGIÓNMÍ	14
1.3. ZÁKLADNÉ ČLENENIE TEÓRIÍ REGIONÁLNEHO ROZVOJA.....	19
1.3.1. Inštitucionálne teórie regionálneho rozvoja ako základ teórie učiacich sa regiónov	23
1.3.2. Komparácia, kritika a zhrnutie inštitucionálnych teórií regionálneho rozvoja	31
2. FORMOVANIE TEÓRIE UČIACICH SA REGIÓNOV	35
2.1. PRÍČINY VZNIKU A HISTORICKÉ POZADIE UČIACICH SA REGIÓNOV	35
2.2. ZÁKLADNÉ ZNAKY, KĹÚČOVÉ PROCESY A INFRAŠTRUKTÚRA V UČIACICH SA REGIÓNOCH	38
2.3. VEDOMOSTI A UNIVERZITY V UČIACICH SA REGIÓNOCH.....	44
2.4. ÚLOHA VZDELÁVANIA V UČIACICH SA REGIÓNOCH.....	49
2.5. INOVÁCIE A REGIONÁLNE INOVAČNÉ SYSTÉMY V UČIACICH SA REGIÓNOCH	52
2.6. KRITIKA, PROBLÉMOVÉ OBLASTI A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA V UČIACICH SA REGIÓNOCH	62
3. PODOBY UČIACICH SA REGIÓNOV	73
3.1. NÁVRH VŠEOBECNEJ PLATFORMY UČIACICH SA REGIÓNOV	73
3.2. UČIACE SA REGIÓNY BADEN-WÜRTTEMBERG, EINDHOVEN – LEUVEN – AACHEN, SILICON VALLEY, ORESUND, BOTNICKÝ ZÁLIV A GWYDIR.....	75
3.3. VYHODNOTENIE KONCEPTU UČIACICH SA REGIÓNOV V PODMIENKACH SR.....	86
3.3.1. Použité dáta a metodika	87
3.3.2. Vyhodnotenie Národného programu pre učiace sa regióny v SR	93
3.3.3. Sumarizácia výsledkov vyhodnotenia Národného programu pre učiace sa regióny v SR	96
ZÁVER.....	100
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	103
SUMMARY	115

CONTENT

LIST OF ABBREVIATIONS.....	5
INTRODUCTION.....	6
1. BASE OF THEORY OF LEARNING REGIONS	8
1.1. REGION, REGIONAL GROWTH, DEVELOPMENT AND DISPARITIES	8
1.2. REGIONAL POLICY IN RELATION TO LEARNING REGIONS	14
1.3. THEORIES OF REGIONAL DEVELOPMENT IN GENERAL.....	19
1.3.1. Institutional theories of regional development as a base for theory of learning regions.....	23
1.3.2. Comparison, criticism and summary of institutional theories of regional development	31
2. FORMING OF THEORY OF LEARNING REGIONS	35
2.1. CAUSES OF FORMING AND SHORT HISTORY OF LEARNING REGIONS.....	35
2.2. BASIC FEATURES, KEY PROCESSES AND INFRASTRUCTURE IN LEARNING REGIONS	38
2.3. KNOWLEDGE AND UNIVERSITIES WITHIN LEARNING REGIONS	44
2.4. ROLE OF EDUCATION IN LEARNING REGIONS.....	49
2.5. REGIONAL INNOVATION SYSTEMS IN LEARNING REGIONS	52
2.6. CRITICISM, ISSUES AND ITS SOLVING IN LEARNING REGIONS.....	62
3. UTILIZATION OF LEARNING REGIONS IN PRACTICE	73
3.1. PROPOSAL OF BASIC PLATFORM FROM LEARNING REGIONS TOWARDS OTHER REGIONS	73
3.2. LEARNING REGIONS BADEN-WÜRTTEMBERG, EINDHOVEN – LEUVEN – AACHEN, SILICON VALLEY, ORESUND, BOTNIC BAY AND GWYDIR	75
3.3. ASSESSMENT OF LEARNING REGIONS IN SLOVAKIA	86
3.3.1. Data and methodology.....	87
3.3.2. Assessment of National program for learning regions in Slovakia	93
3.3.3. Concluding remarks of assessment of National program for learning regions in Slovakia	96
CONCLUSIONS	100
REFERENCES.....	103
SUMMARY	115

ZOZNAM SKRATIEK

DUI	Produkovanie – používanie – interakcia (inovačný mód)
EÚ	Európska únia
GCC	Globálne komoditné reťazce
GPN	Globálne produkčné siete
GVC	Globálne hodnotové reťazce
HDI	Index ľudského rozvoja
HDP	Hrubý domáci produkt
IKT	Informačné a komunikačné technológie
LPS	Lokálne produkčné systémy
MVO	Mimovládne organizácie
NUTS	Administratívne členenie regiónov v EÚ
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
PR	Vzťahy s verejnosťou
RIS	Regionálny inovačný systém
STI	Veda – technológia – inovácia (inovačný mód)
TL	Administratívne členenie regiónov v OECD
UR	Učiaci sa región
WTO	Svetová obchodná organizácia

ÚVOD

Od 90. rokov 20. storočia predstavujú učiace sa regióny jeden z najdynamickejších sa rozvíjajúcich teoretických smerov regionálneho rozvoja. Za prvú ucelenú štúdiu sa považuje práca Floridu (1995), pričom záujem odborníkov o túto oblasť pretrváva do súčasnosti (Dotti a kol., 2018; Paasi, Harrison, Jones, 2018). V praxi sa učiace sa regióny uplatňujú na národnej úrovni, ako aj v širšom kontexte EÚ či UNESCO. Cieľom tejto monografie je poskytnúť prehľad o najpodstatnejších teoretických východiskách učiacich sa regiónov, ich kritické zhodnotenie, možnosti ich vyhodnocovania, ako aj praktické uplatnenie v rôznych podobách a priestorových rovinách. Publikácia obsahuje široký záber poznatkov z doterajších skúseností s teóriou učiacich sa regiónov, dáva ich do jednoduchšej a kompaktnej formy využiteľnej pri realizácii cieľov regionálnej politiky, a to aj v menej rozvinutých regiónoch. Východiskom na podrobnejšie spracovanie predkladanej tematiky boli materiály z predchádzajúcej publikácie *Učiaci sa región – východiská, podstata, kritika, využitie* (2016). Dopracovaný a rozšírený text publikácie je rozdelený na tri kapitoly.

Jedným z posledných trendov vo využívaní teórie učiacich sa regiónov je jej aplikovanie v menej rozvinutých regiónoch, ako aj v konceptoch učiacich sa miest a komunít. V prvej kapitole sú stručne charakterizované základné pojmy súvisiace s teóriou učiacich sa regiónov ako región, regionálny rozvoj a naň nadväzujúca regionálna politika. Regionálna politika si v praxi vyžaduje inštitucionálny rámec, na ktorého základ sme použili inštitucionálne teórie regionálneho rozvoja, ktoré predstavujú teoretické východisko pre učiace sa regióny. Učiace sa regióny predstavujú dynamicky sa rozvíjajúci teoretický smer v rámci inštitucionálnych teórií regionálneho rozvoja vychádzajúci z praxe úspešne sa presadzujúcich regiónov v globálnom ekonomickom prostredí, prípadne ide o regióny, ktoré účinne riešia spoločensko-ekonomické problémy. Vzhľadom na súčasné smerovanie teórie učiacich sa regiónov bolo preto nevyhnutné venovať sa v tejto kapitole aj teoretickému vymedzeniu globálnych produkčných sietí a reťazcov, ktoré výrazne zasahujú do regionálnych ekonomík.

Úvod druhej kapitoly sa zameriava na podstatu teórie učiacich sa regiónov vo všeobecnosti. Po historickom exkurze, na ktorý nadväzujú kľúčové procesy a infraštruktúra učiaceho sa regiónu, sa logicky upriamila pozornosť na znalosti, úlohu univerzít, procesy učenia sa a význam inovatívnosti pre regionálny rozvoj. Tieto oblasti sú považované za nosnú kosť teórie učiacich sa regiónov. Táto kapitola obsahuje aj kritiku učiacich sa regiónov vychádzajúcu najmä z asymetrickosti informácií, ktoré sú náplňou funkčného systému

učiach sa regiónov. Nasledujú problémové oblasti vyskytujúce sa v praxi učiach sa regiónov, ako aj ich možné riešenia.

Tretia kapitola obsahuje zhrnutie teórie učiach sa regiónov spolu s praktickými odporúčaniami, ktoré môžu vo svojej činnosti aplikovať rôzne inštitúcie verejného, ako aj súkromného sektora. Formou krátkych prípadových štúdií sme priblížili šesť učiach sa regiónov, ktoré vznikali v rôznych podmienkach a formovali sa rôznymi spôsobmi. Záver tretej kapitoly tvorí návrh vyhodnocovania učiach sa regiónov na Slovensku v nadväznosti na Národný program učiach sa regiónov.

Veríme, že táto publikácia vzhľadom na spracovanú tému bude prínosom nielen pre univerzity a vysoké školy, ale jej zameranie môže byť užitočné aj pre zamestnancov verejnej správy a regionálneho rozvoja, ako aj pre zamestnancov iných inštitúcií pôsobiach v príbuzných odvetviach v rámci školení či celoživotného vzdelávania.

1. VÝCHODISKÁ TEÓRIE UČIACICH SA REGIÓNOV

Za učiaci sa región môžeme považovať taký región, v ktorom sa regionálny rozvoj dosahuje najmä pomocou obojstranného priameho transferu akademických poznatkov a know-how do lokálnych a regionálnych inovačných politík. Z toho dôvodu sa táto kapitola začína vymedzením základných pojmov a teoretických východísk, ktoré ovplyvnili formovanie učiacich sa regiónov do súčasnej podoby. Následne hodnotíme postavenie učiacich sa regiónov vo vzťahu k iným teóriám regionálneho rozvoja.

1.1. Región, regionálny rast, rozvoj a rozdiely

Priestorová ekonomika sa už desaťročia zaoberá problémom, ako definovať pojem *región*. Mnohí autori rôzne chápu kritériá na jeho vymedzenie, typológiu či jeho kvalitatívne vlastnosti. Christaller (1933) a Losch (1954) vytvorili jednu z prvých novodobých odborných definícií pojmu región, vychádzajúc z teórie centrálnych miest, kde sú regióny definované ako hierarchický systém centrálnych území alebo miest. Nodálne regióny vychádzajú zo vzťahu jadro–periféria a vývoj štruktúry týchto regiónov opísali Christaller (1933), Lösch (1954), Isard (1956), pričom toto členenie je významné v teóriách regionálneho rozvoja doteraz. V praxi sa nestretávame výlučne len s pojmom región, ale aj s významovo podobnými pojmami ako priestor (Búšik, 2006, s. 14; Blažek, Uhlíř, 2002, s. 145); územie (Čapková, 2004, s. 8; Rajčáková 2005, s. 7); lokalita (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 147). Región najčastejšie môžeme definovať z geografického a s ním spojeného administratívneho hľadiska (napr. členenia podľa klasifikácie v EÚ – NUTS alebo OECD – TL; tzv. umelé regióny), sociálneho, urbanistického či rozmanito uplatňovaného ekonomického hľadiska (Hamalová, 1996, s. 75 – 78). Regióny vystupujú ako priestorové subdivízie štátov a sú charakterizované výrazným stupňom priestorovej diverzity. Na rozdiel od štátnej úrovne sú regióny otvorené priestorové jednotky, avšak ich kompetencie sú ovplyvnené krajinou, v ktorej sa nachádzajú.

Najčastejšie sa región vymedzuje z geografického hľadiska. Za najvšeobecnejšiu geografickú definíciu pojmu región možno považovať vymedzenie Princetonskej univerzity, ktorá región vníma ako zovšeobecnenú priestorovú/územnú lokalizáciu určitej spoločnej črty. Bližšie takto teritoriálne chápaný región vysvetľuje internetový glosár zvláštnych pojmov, ktorý uvádza, že z teritoriálneho hľadiska môžeme hovoriť o regióne ako o väčšom teritórii